

MASARYKOVA UNIVERZITA

Ze2BP_ORP6

**Metody regionální geografie –
vymezení konceptu region**

jarní semestr 2008/2009

PedF, katedra geografie 1

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Obsah přednášky

- ☒ **Koncept regionu**
  - ☒ Historický vývoj
  - ☒ Základní znaky
- ☒ **Metody vymezení regionu**
  - ☒ Regionální klasifikace
  - ☒ Regionální hierarchie
  - ☒ Regionální taxonomie

PedF, katedra geografie 2

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Koncept regionu

- ☒ Region = objekt sociální geografie.
- ☒ Složitý dynamický prostorový systém.
- ☒ Vznikl na základě interakcí přírodních a sociálně-ekonomických jevů a procesů.
- ☒ Vykazuje určitý typ organizační jednoty, která jej odlišuje od ostatních regionů.

PedF, katedra geografie 3

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Historické vymezení

- ☒ Počátky v antické chorologii.

19. století:

- ☒ Svět se skládá z regionů, které jsou ovládány konkrétní svrchovanou silou (*Humbolt, Ritter* – 19. století).
- ☒ Z latiny – „regere = ovládat“ → „regio = království, krajina či politické území“.
- ☒ 19. století – geografie popisná – popis regionů.
- ☒ Deterministický přístup (*Humbolt, Ritter*).

PedF, katedra geografie 4

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Historické vymezení

20. století:

- ☒ *P. de la Blacha* – komplexní pojetí – vývoj posibilismu.
- ☒ Idiografické pojetí – popis znaků, které region odlišovaly od ostatních regionů.
- ☒ *R. Hartshorne* – prostorová (územní) diferenciacie.
- ☒ Indeterministický přístup – popírá spojení společnosti a krajiny.

PedF, katedra geografie 5

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Současnost

- ☒ Regiony jsou objektivně existující entity (*Baškovský a Lauk 1990*).
- ☒ Idiografický a nomotetický přístup.
- ☒ Hodnotí podobné znaky (např. obyvatelstvo, služby, dopravu apod.).
- ☒ Region je výsledkem prostorové diferenciacie (přírodní, politický, ekonomický, sociální či kulturní přístup).

PedF, katedra geografie 6

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Region

Obecné vymezení:

- ☒ Navzájem se lišící části geo sféry.
- ☒ Část geografické sféry, která je vymezená na základě zvoleného kritéria.
- ☒ Část geografické sféry, která je menší než celá zájmová oblast výzkumu, ale větší než konkrétní místo.
- ☒ Nejlogičtější způsob organizace geografických informací.

(Hagget 1965, Domaňski 1982, Baškovský a Lauko 1990, Johnson a kol. 2000, Mičian 2007)

PedF, katedra geografie 7

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Metody vymezení regionu

- ☒ Klasifikace
- ☒ Hierarchie
- ☒ Taxonomie

PedF, katedra geografie 8

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Klasifikace regionů

PedF, katedra geografie 9

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Klasifikace regionů

- ☒ Klasifikace slouží pro výzkumné účely.
- ☒ Rozdělení regionů dle různých kritérií:
  1. Odvětvové hledisko
  2. Metodologické hledisko
  3. Taxonomické hledisko
  4. Hledisko formy

PedF, katedra geografie 10

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Odvětvové hledisko

- ☒ Dle odvětví 3 typy regionů:
  1. *Fyzickogeografický region (litologické, geomorfologické, klimatické, hydrogeografické, pedogeograf. a biogeograf.)*
  2. *Sociálněgeografický region (zemědělské, průmyslové, dopravní, dojížděkové, rekreační, administrativní atd.)*
  3. *Komplexní geografický region*

PedF, katedra geografie 11

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Metodologické hledisko

- ☒ K čemu regiony slouží?
- ☒ Proč je vymezujeme?
- ☒ 3 základní přístupy k regionu (*Dziewoński 1967*):
  1. *Region jako nástroj geo výzkumu (statický region)*
  2. *Region jako objekt geo výzkumu („cílový“ region)*
  3. *Region jako nástroj managementu území (plánovací region)*

PedF, katedra geografie 12

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Hledisko formy

- ☒ Nejdůležitější vymezení.
- ☒ 3 základní typy regionů + až další tři vymezení (*Hagget 1965, Hampel 1971*).

1. *Homogenní regiony (formální, skalární, uniformní regiony)*
2. *Nodální regiony (uzlové, vektorové, funkční, spádové regiony)*
3. *Plánovací regiony (organizační, rozvojové regiony)*

PedF, katedra geografie 16

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Homogenní region

- ☒ Kritérium vymezení platí po celé ploše území!
- ☒ Vzhledem ke složitosti geografické sféry se nikdy nejedná o homogenní region.
- ☒ Regiony jsou proto „relativně (geneticky)“ homogenní, kvazihomogenní.
- ☒ Typické pro FG (geologické, geomorfologické, klimatické, biogeografické vymezené).
- ☒ V SG (produkční zemědělské regiony, politické, administrativní celky apod.).

PedF, katedra geografie 17

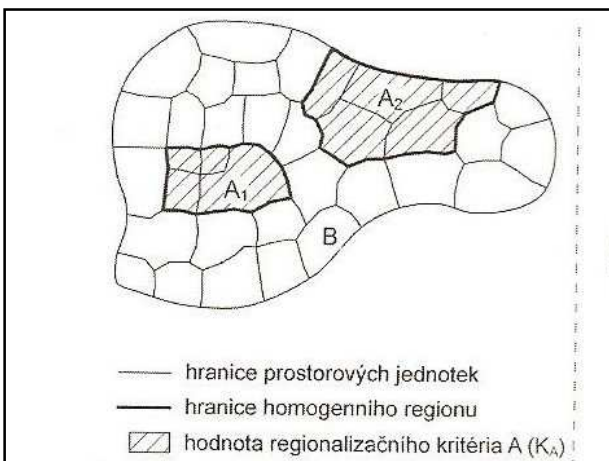

Nodální region

- ☒ Základem jsou funkční vztahy v území!
- ☒ Základem je jádro, kolem kterého je region organizován.
- ☒ Vychází z polarizace prostoru.
- ☒ Častější v SG (dopravní obslužnost, dojíždka do zaměstnání, spádové regiony nemocnic apod.).
- ☒ Založeny na vazbách mezi jádrem a periferií (Thünen 1826, Weber 1909, Christaller 1933, Lösch 1940, Isard 1956).

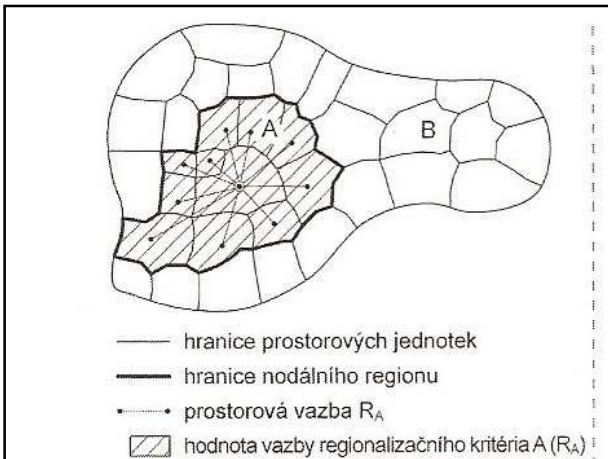

Plánovací region

- ☒ Vymezeny prostorem, pro který plánujeme nové využití, změnu vnitřní struktury, nové funkční řešení, atp. v procesu regionálního a územního plánování.
- ☒ Může být homogenní i nodální!

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Hierarchie regionů

PedF, katedra geografie 22

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Hierarchie

- ☒ Složitost geo sféry nutí zavedení systému = hierarchické struktury.
- ☒ Regiony jsou různé – základní princip **velikost** či **měřítko**.

2 typy:

- ☒ *Skladebné (jednotky nižší vytvářejí prostorovou strukturu jednotky vyšší)*
- ☒ *Neskladebné*

PedF, katedra geografie 23

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Hierarchie fyzickogeografická

- ☒ Nutné definovat nejvyšší a nejnižší úroveň!
- ☒ *Nejvyšší – Planeta Země*
- ☒ *Nejnižší – elementární jednotky*

1. Topická (nejnižší úroveň, relativně homogenní – od 0,5 ha do několika km²)
2. Chorická (relativní homogenita)
3. Regionální (heterogenní)
4. Planetární

PedF, katedra geografie 24

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Hierarchie sociálněgeografická

- ☒ Nutné definovat nejvyšší a nejnižší úroveň!
- ☒ *Nejvyšší – Planeta Země*
- ☒ *Nejnižší – nejmenší administrativní jednotka, lidský jedinec*

1. Mikroregionální	Jedinec
2. Mezoregionální	Rodina (cenzová domácnost)
3. Makroregionální	Komunita
4. Národní	Lokalita
5. Globální	Region

PedF, katedra geografie 25

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Příklady hierarchie

- ☒ Biogeografické členění ČR:
- ☒ Sídlní systém:

1. geobiocenóza	1. zóna sídla
2. biochora	2. sídlo
3. biogeografický region	3. spádové území střediska osídlení místního významu
4. biogeografická podprovincie	4. okres
5. provincie	5. kraj
6. biosféra	6. země
	7. stát
	8. společenství států
	9. antroposféra

PedF, katedra geografie 26

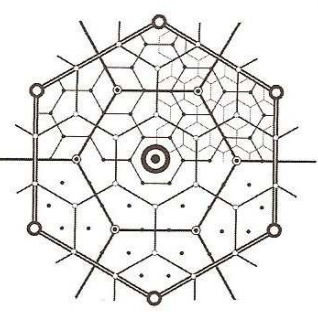

0.7 HIERARCHICKÁ STRUKTURA NODÁLNÍCH REGIONŮ

- ☉ středisko 1. řádu
- středisko 2. řádu
- ◉ středisko 3. řádu
- ◐ středisko 4. řádu
- středisko 5. řádu

- == hranice obvodu střediska 1. řádu
- hranice obvodu střediska 2. řádu
- hranice obvodu střediska 3. řádu
- hranice obvodu střediska 4. řádu
- hranice obvodu střediska 5. řádu

Zdroj: upraveno podle

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální taxonomie

PedF, katedra geografie 28

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální taxonomie

- ▣ Periodizace
  - ▣ Uspořádání v čase
- ▣ Regionální taxonomie
  - ▣ Uspořádání v prostoru
- ▣ Klasifikace
  - ▣ Uspořádání nezávisle na prostoru a čase

PedF, katedra geografie 29

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální taxonomie

- ▣ Speciální případ **klasifikace** obsahující prostorový aspekt (uspořádání informací v prostoru).
- ▣ Slouží k **diferenciaci nehomogenního prostoru a k vymezení regionů.**
- ▣ Regiony mohou mít různou genezi, velikost, hierarchické postavení, vnitřní strukturu atd.

PedF, katedra geografie 30

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální taxonomie

☒ Klasifikace se může uskutečnit dvojím způsobem:

- ☒ **rozklad množiny na množiny menší** – na základě přítomnosti nebo nepřítomnosti určitého klasifikačního znaku (znaků), regionalizačního kritéria, který se v dané chvíli a na dané úrovni považuje za podstatné.
- ☒ **slučování základních (individuálních) jednotek do větších množin** – na základě shlukovacích procedur.

PedF, katedra geografie 31

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální taxonomie

- ☒ **V prvním případě** jsou klasifikační kategorie předem definované, některé z nich však mohou po dokončení klasifikace zůstat prázdné. Tento postup se nazývá **deduktivní** (nebo také „od shora dolů“). Postupuje se tedy rozkladem určité kategorie na kategorie menší, teoreticky až k individuální jednotce (individu).
- ☒ **Ve druhém případě** jsou kategorie na počátku procedury tvořeny individuálními jednotkami (co jednotka to jedna kategorie), které se slučují do vyšších kategorií. Klasifikace se pak může ubírat různými směry a přizpůsobovat se průběžným výsledkům. Tento postup se nazývá **induktivní** (nebo také „ze zdola nahoru“).
- ☒ V obou případech jsou výsledkem klasifikační procedury **hierarchie kategorií** (tríd).
- ☒ **Kategorie** jsou **vnitřně homogenní** a **mezi sebou heterogenní**.

PedF, katedra geografie 32

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

---

množina všech prvků

1.řád

2.řád

3.řád

4.řád

```

graph LR
    A["všichni studenti univerzity"] --> B["fakulty"]
    A --> C[" "]
    B --> D["studijní programy"]
    B --> E[" "]
    D --> F["studijní obory"]
    D --> G[" "]
    F --> H["studijní směry"]
    F --> I[" "]
    
```

PedF, katedra geografie 33

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální taxonomie

- ☒ 50. a 60. léta: základní FG problém, prakticky cíl výzkumu.
- ☒ V současné době je její význam především metodologický a metodický.
- ☒ Každá práce věnovaná konkrétnímu území musí nějakým způsobem řešit problematiku regionalizace.

PedF, katedra geografie 34

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální taxonomie

- ☒ Regionalizační kritérium = klasifikační znak
- ☒ Volí ho ten, kdo provádí regionalizaci
  - ☒ Je tedy do jisté míry subjektivní.
  - ☒ Je nutné subjektivní momenty co nejvíce potlačit.
- ☒ Je vybíráno z vlastností geografické sféry.
- ☒ Stavová veličina (u homogenních regionů).
- ☒ Spádovost k jádru vyjádřená určitou prostorovou vazbou (u nodálních regionů).

PedF, katedra geografie

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionalizační kritérium

- ☒ Georeliéf
  - ☒ Morfometrické, morfogenetické charakteristiky
- ☒ Litosféra
  - ☒ Kritéria hornin a jejich vlastnosti
- ☒ Atmosféra
  - ☒ Makroklimatické, mikroklimatické parametry
- ☒ Hydrosféra
  - ☒ Kritéria vybrané z povrchových a podzemních vod
- ☒ Pedosféra
  - ☒ Fyzikální, chemické vlastnosti půdy, úrodnost
- ☒ Biosféra
  - ☒ Znamky přirozené potenciální vegetace, reálné vegetace, areály land cover

PedF, katedra geografie 36

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální taxonomie

- 1. Regionalizace**
  - ☒ nebo také individuální regionalizace
- 2. Regionální typologie**
  - ☒ nebo také typologická regionalizace

- ☒ Obě části spolu velice úzce souvisí.
- ☒ Ze striktně metodologického hlediska navazuje regionální typologie na regionalizaci!

PedF, katedra geografie 37

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionalizace

- ☒ Proces **vlastního vymezování regionů** na zvolené hierarchické úrovni.
- ☒ **Regionalizace** se zaměřuje na **odlišnosti** v rámci geografické sféry.
- ☒ **Regionalizace** má individuálních charakter a identifikuje tedy **individuální regiony**.
- ☒ Stupeň vnitřní homogenity výsledné kategorie (třídy) z toho důvodu logicky klesá.

PedF, katedra geografie 38

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Regionální typologie

- ☒ Hledá **opakující se charakteristiky**.
- ☒ Regionální typologie je analogická k obecné klasifikační proceduře, je to tedy proces **seskupování prostorových jednotek do kategorií** (tříd) na základě zvolených kritérií.
- ☒ **Regionální typologie** má typologický charakter a identifikuje tedy **typologické regiony**.
- ☒ Homogenita výsledných kategorií (tříd) je vyšší než v předchozím případě.

PedF, katedra geografie 39

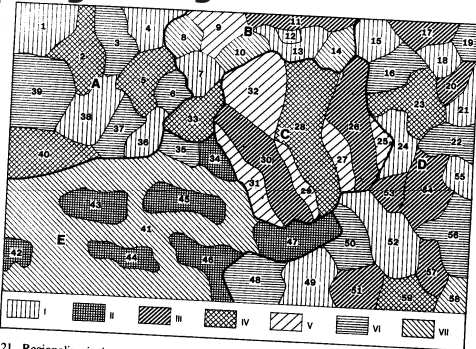

Typologie a regionalizace

Rys. 21. Regionalizacja i typologia (wg D.L. Armanda, 1980)
 1 – 59 indywidualne jednostki wyjątkowe stanowiące przedmiot grupowania (wg D.L. Armanda – jednostki typologiczne); I – VII – typy jednostek wyjątkowych (w oryginalne rysunku – typy krajobrazu); A – E – jednostki regionalne (w oryginalne rysunku – jednostki indywidualne)

Regionální taxonomie

- ☒ Podle obsahu
  - ☒ Odvětvová (geomorfologické, zemědělské jednotky....)
  - ☒ Částečně komplexní (FG, SG regiony)
  - ☒ Komplexní (komplexní geografické regiony)
- ☒ Podle formy
  - ☒ **Formální** (pro vymezení homogenních regionů),
  - ☒ **Funkční** (pro vymezení nodálních regionů)

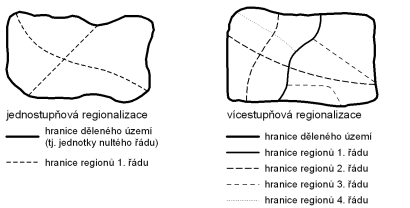

Regionální taxonomie

- ☒ Podle způsobu klasifikace
  - ☒ **Nehierarchická** (jednostupňová) – území se člení na základě 1 regionalizačního znaku
  - ☒ **Hierarchická** (vícestupňová) – území se člení na základě vícero regionalizačních znaků

Regionální taxonomie

- ☒ Podle postupu
  - ☒ **Deduktivní** – dělení větších jednotek na menší (teoreticky od celé geografické sféry po topickou dimenzi v případě FG, po mikroregionální dimenzi v případě SG).
  - ☒ **Induktivní** – slučování menších jednotek ve větší (teoreticky od topické dimenze v případě FG, či od „základní prostorové jednotky“ v případě SG po geografickou sféru).

Výsledek regionální taxonomie: regiony

- ☒ Regionalizační kritérium (znak) by mělo **uvnitř regionu** (či regionální kategorie) být maximálně **homogenní** (v případě nodálních regionů by vnitroregionální integrační procesy měly být maximálně uzavřené).
- ☒ Mezi jednotlivými **regiony** (či regionálními kategoriemi) by regionalizační kritérium (znak) mělo být **maximálně odlišné** (v případě nodálních regionů by měly být minimalizovány meziregionální procesy).
- ☒ **Vymezené regiony** by měly mít určitou **minimální velikost**, která závisí na cílech výzkumu.
- ☒ **Vymezené regiony** by měly být **skladebné** do vyšších hierarchických úrovní.
